

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Підскальної Оксани Михайлівни

«Гене́за дискурсу мультикультуралізму: соціально-філософський аналіз», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Тема дослідження, обрана О. М. Підскальною для наукового пошуку, є наразі актуальною. Проблематика мультикультуралізму обумовлена низкою як теоретичних, так і практичних причин. Мультикультуралізм розуміють як певну наукову концепцію, теоретичний конструкт; як специфічний дискурс щодо культурних відмінностей і ставлення до них; як реальну ситуацію в суспільстві з неоднорідною за своїм складом етнонаціональної структурою; як політику інтеграції меншин в соціум і стратегію управління міжетнічною, міжкультурною взаємодією. На практиці мультикультуралізм – це не безумовне визнання культурних відмінностей, а свого роду компроміс між державою, яка презентує культуру більшості та меншинами. Проте, апробація концепції мультикультуралізму в таких країнах, як США, Австралія, Сінгапур, засвідчила, що вона не завжди спрацьовує так, як бачилося її розробникам.

Саме у такому контексті актуальність рецензованої дисертації не викликає сумнівів, адже О. М. Підскальна розглядає сучасний академічний дискурс концепції мультикультуралізму; позначає проблему суперечливості існуючих підходів до визначення мультикультуралізму, а також розглядає ключові ідеї даної концепції. На основі аналізу цих ідей та полеміки між визнаними теоретиками мультикультуралізму (В. Кімлика, Ч. Кукатас, С. Бенхабіб) авторка пропонує представляти мультикультуралізм як дискурс, до структури якого входять різноманітні теорії.

Формулюючи об'єкт та предмет дослідження, О. М. Підскальна розкриває наукову новизну роботи, логічно пов'язує виклад мети

дослідження з постановкою та розв'язанням намічених завдань (с. 20-23).

Основна увага зосереджується на таких дослідницьких завданнях, як:

- дослідження мультикультуралізму як соціально-філософської доктрини;

- розкриття обґрунтування мультикультуралізму В. Кимліки;

- окреслення комунітаристського етапу дискурсу мультикультуралізму Ч. Тейлора;

- виявлення тенденцій протистояння індивідуальної автономії й толерантності в межах ліберального мультикультуралізму;

- розкриття ліберальної критики прав меншин;

- здійснення аналізу інтеркультуралізму.

Дисертація базується на значному масиві джерел, серед яких праці зарубіжних та вітчизняних авторів. Аналіз використаної літератури, критичне її опрацювання, що презентує окремі аспекти означеної проблематики, дало змогу О. М. Підскальній висвітлити ступінь наукової розробленості даної проблеми. Дисертантка критично оцінює висновки та узагальнення уже існуючих напрацювань, намагається висловити своє ставлення до концепцій відомих теоретиків.

Зміст рецензованої роботи свідчить про те, що О. М. Підскальна виконала сформульовані у вступі завдання і досягла поставленої мети. Це робить дисертаційне дослідження методологічно й теоретично значимим.

У якості теоретико-методологічної бази дисертаційної роботи використовувались філософські та загальнонаукові методи й принципи. Мета дослідження зумовила необхідність застосування міждисциплінарних підходів, які синтезують досягнення у галузі філософських, політичних, соціальних та гуманітарних наук.

Важливим є те, що дисертантка спробувала проаналізувати тенденції мультикультуралістського дискурсу, виявити кардинальні зміни на сучасному етапі постмультикультуралізму та охарактеризувати

інтеркультуралізм як урівноважену позицію між асиміляцією і мультикультуралізмом.

Так, у першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження мультикультуралізму» (с. 26-81) О. М. Підскальна аналізує стан розробки дисертаційної проблематики у науковій літературі, а також обґрунтовує методологічні засади дослідження. Використовуючи сучасні методи пізнання та методологічні принципи, дисертантка розкриває етапи виникнення мультикультуралізму як соціального феномена; мотиви прийняття державного мультикультуралізму в Канаді. Характеризуючи основні причини появи та визнання політики мультикультуралізму, здобувачка слушно зазначає, що мультикультуралізм передбачає обопільний процес інтеграції та враховує потреби кожної окремої групи, а не лише індивіда як одиниці інтеграції. Дисертантка також акцентує увагу на різних аспектах означеного поняття, зокрема демографічному, політичному, ідеологічному.

Другий розділ дисертації «Філософський дискурс мультикультуралізму» (с. 82-134), присвячений авторській позиції щодо періодизації мультикультурного дискурсу. Зокрема, дисертантка виокремлює такі етапи його розвитку: протомultiкультуралістський, традиційний дискурс мультикультуралізму, який містить такі періоди як комунітаристський, ліберальний, ліберально-егалітарної та феміністичної критики, а також етап постmultiкультуралістського дискурсу. Обґрунтовує важливість ідентичності для індивіда. Аналізує соціально-філософські дискусії мультикультуралізму, зокрема розглядає концепцію «плюралізму цінностей» І. Берліна, «політику визнання» Ч. Тейлора у площині комунітаристського дискурсу мультикультуралізму. Основна увага сконцентрована на аргументах В. Кимліки стосовно рівності, яку він розкриває у концепті «диференційованих за групами прав», використовуючи основоположні принципи лібералізму – свободу та рівність.

Позитивне враження справляє третій розділ «Критика мультикультуралізму та постмультикультурний дискурс» (с. 135-189) в якому авторка висвітлює тенденції протистояння індивідуальної автономії й толерантності в межах ліберального мультикультуралізму, розкриває ліберальну критику прав меншин, досліджує дилему «визнання-перерозподіл», а також розглядає парадигму «інтеркультуралізму» на етапі постмультикультуралістського дискурсу.

Здатність до теоретичних узагальнень дисертантка доводить, обґрунтовуючи тезу про те, що мультикультуралізм передусім передбачає спеціальні права та політику для груп меншин, і це має сприяти їхній інтеграції в суспільство більшості. Інтеркультуралізм же належить до політики, яка передбачає соціальну десегрегацію й реальні контакти та співпрацю між людьми на місцевому рівні. Це може зміцнити взаємну довіру, що призведе до соціальної згуртованості суспільства. Відповідно, мультикультуралізм та інтеркультуралізм можуть взаємно посилюватися та коригувати небажані наслідки. Підсумкові узагальнення дають підставу для висновку, що дисертанткою здійснено соціально-філософський аналіз генези дискурсу мультикультуралізму.

Оцінюючи загалом позитивно дисертацію Підскальної Оксани Михайлівни, необхідно водночас вказати й на деякі недоліки і певні упущення, наявні дискусійні моменти і окремі неточності, висловити зауваження та побажання здобувачці.

1. Щодо структури дисертації. Зміст пункту плану 1.1 «Передумови виникнення мультикультуралізму як соціального феномену» та 1.2 «Мультикультуралізм як соціально-філософська доктрина» дещо перегукується між собою. Формулювання пункту 1.2 доцільно було б скоригувати, оскільки концепт «доктрина» доволі часто вживається для означення соціально-політичних поглядів з відтінком догматизму та схоластичності, або може існувати у вигляді конкретного документа.

2. Розкриваючи існуючі в наукових розробках підходи до визначення сутності мультикультуралізму, варто розглянути концептуальну сутність моделей досліджуваного предмета (асиміляції, альтернативні моделі управління культурним плюралізмом тощо). Крім того, слід звернути увагу на космополітичний аспект цього концепту. В цьому контексті показати вплив мультикультуралізму й інтернаціоналізму на сучасні суспільно-політичні процеси. Зокрема, вказати, в яких країнах мультикультуралізм приймається з позитивними конотаціями й реально функціонує. Сформулювати свою позицію щодо краху (чи можливого краху) політики мультикультуралізму в контексті перспектив постсучасного світу.

3. Навряд чи можна погодитися зі суперечливими твердженнями дисертантки: «Реалізація мультикультурної політики на практиці ... спричиняє низку проблем ... та виключення із суспільного життя представників культурних меншин» (с. 18); «впливовий документ Комітету міністрів Ради Європи» (с. 36); «мультикультуралізм не є цілісною теорією» (с. 190); «емігрують як біженці» (с. 126). Також у тексті зустрічаються стилістичні помилки та редакторські неточності (с. 20, 26, 32, 43, 53-55, 71, 88, 124, 139).

4. У роботі не розкрито особливості мультикультурної практики в сучасній Україні, з огляду здійснення нової культурної політики.

Проте висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Підскальної Оксани Михайлівни, яке відрізняється науковою новизною, має практичне і теоретичне значення. Автореферат дисертації за змістом і структурою відповідає поданому до захисту рукопису роботи.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що дисертація Оксани Михайлівни Підскальної «Генеza дискурсу мультикультуралізму: соціально-філософський аналіз» є цілісним, логічно завершеним самостійним дослідженням і відповідає вимогам «Порядку присудження

наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013р. № 567 (зі змінами до кандидатських дисертацій), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент:

Кандидат філософських наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Національного університету харчових технологій

Л.П. Саракун

